

მეცხოველეობის ეკონომიკური მაჩვენებლის გაანგარიშების მეთოდები

გიორგი ნატროშვილი

ეკონომიკის მეცნერებათა დოქტორი

მანანა ცინცაძე

სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა

დოქტორი, სტუ პროფესორი

ნათია ნატროშვილი

ვეტერინარიის მეცნერებათა

დოქტორი-სტუ პროფესორი

ირაკლი ტუსიაშვილი

აღმოსავლეთ ევროპის უნივერსიტეტი,

სამეცნიერო კვლევებისა და სტრატეგიული

განვითარების დეპარტამენტის უფროსი მენეჯერი

რეზიუმე

განხილულია მეცხოველეობის როლი ქვეყნის სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველყოფაში. მოტანილია მეცხოველეობის ეკონომიკური ეფექტიანობაზე მოქმედ მაჩვენებელთა ანალიზი, შეფასებების კრიტერიუმები, ასევე აღნიშნულია, რომ მეცხოველეობის შეფასებისას დიდი მნიშვნელობა ენიჭება კონკურენტუნარიანობას, რომელიც განისაზღვრება რიგი მაჩვენებლებით, რომელთა შორის მნიშვნელოვანია პროდუქციის ხარისხი.

საკვანძო სიტყვები: ეფექტიანობა, მოგება, მთლიანი შემოსავალი, ხარისხი.

ძირითადი ტექსტი

მეცხოველეობა სოფლის მეურნეობის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი დარგია, რომელიც დიდ გავლენას ახდენს ქვეყნის ეკონომიკაზე. დარგი აწარმოებს ადამიანის კვებისათვის ისეთ მნიშვნელოვან პროდუქტებს, რომლებიც ცხოველური წარმოშობის ცილის ძირითადი წყაროა, აგრეთვე გადამამუშავებელი მრე-

წველობისათვის -ნედლეულს, აწვდის რა მას რძეს, ხორცს, ტყავს, მატყლს და ა. შ. მეცხოველეობის ეფექტიანობის ამაღლება მისი შემდგომი ინტენსიფიკაციის საფუძველზე შეუძლებელია სოფლის მეურნეობაში არსებულ სხვადასხვა მოვლენათა შეფასების გარეშე. მეცხოველეობის ეკონომიკური არსი დაიყვანება წარმოების ეკონომიკურ შედეგებამდე ან კიდევ ცალკეული ღონისძიებების შესრულებამდე. ფართო გაგებით ეფექტიანობის ქვეშ იგულისხმება შედეგიანობა, მიზეზები და მოქმედებები. მეცხოველეობის პრაქტიკაში ასეთ მიზეზად, მოქმედებებად გვევლინება სამეურნეო ღონისძიება ან ღონისძიებათა სისტემა, რომლებიც გაერთიანებული არიან ერთიანი აზრით და მიმართულია გარკვეული მიზნის მიღწევისაკენ. ეფექტიანობის მაჩვენებელი ან კრიტერიუმები აირჩევა ისეთნაირად, რომ მან სრულად გამოხატოს მიზნობრივი მიმართულება და ღონისძიების მოსალოდნელი შედეგი. მაგალითად, სახალხო მეურნეობის ეკონომიკური ეფექტიანობის კრიტერიუმად მთლიანად იქნება ეროვნული შემოსავლის ნამეტი საწარმოო დანახარჯების მიმართ, რომლებიც ამ ნამეტით იყო გამოწვეული ცალკეული დარგების, საწარმოებისა და ობიექტების მიმართ-მოგების ნამეტი ან მოგება. მთლიანობაში ეკონომიკური ეფექტიანობა განისაზღვრება ეფექტთა და დანახარჯების თანაფარდობით. - ეკონომიკური ეფექტი -ეს არის თანაფარდობა ეკონომიკურ საქმიანობის შედეგებისა და მათ წარმოებაზე და გამოყენებაზე გაწეულ დანახარჯებს შორის . თუ შედეგები ქარბობენ საწარმოო დანახარჯებს ეკონომიკური ეფექტი დადებითია, თუ პირიქით-დანახარჯები მეტია მიღებულ შედეგებზე ეკონომიკური ეფექტი უარყოფითია და ფასდება როგორც ზარალი. სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ეკონომიკური ეფექტიანობის შეფასება ერთი კრიტერიუმის საფუძველზე არ შეიძლება, აუცილებელია კონკრეტული მაჩვენებლები, რომლებიც გამოხატავენ წარმოების პროცესზე სხვადასხვა ფაქტორების გავლენას. მაჩვენებელთა სისტემის საშუალებით შეიძლება კონცენტრაცია გაუკეთდეს ძირითად ან დამხმარე კრიტერიუმებს (კერძო, სპეციფიკური). უნდა მიეცეს წარმოების ეკონომიკურ ეფექტი-

ანობასთან დაკავშირებულ ეკონომიკურ პროცესებს განზოგადოებული რაოდენობრივი ან ხარისხობრივი დახასიათება. როგორც პრაქტიკა გვიჩვენებს სხვადასხვა დარგებისათვის, დონეებისა და მიზნებისათვის საჭიროა გამოყენებული იქნეს მხოლოდ მათთვის სხვადასხვა სპეციფიკური მაჩვენებლები. სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ეფექტიანობის შეფასებისას აუცილებელია გავითვალისწინებული იქნეს მისი თავისებურებები, რომლებიც მნიშვნელოვან გავლენას ახდენენ საბოლოო შედეგებზე. სოფლის-მეურნეობაში სამომხმარებლო ღირებულებას ქმნის არა მარტო შრომა. არსებობს ორი განმარტება: მიწა-ბუნების მიერ ნაბოძები სიმდიდრეა და მიწა- წარმოების საშუალება, რომლებიც დიდ გავლენას ახდენენ წარმოების ეკონომიკური ეფექტიანობის მაჩვენებელზე. მეცხოველეობის პროდუქციის წარმოების ეკონომიკური ეფექტიანობის შეფასება ხდება ნატურალური და ღირებულებითი მაჩვენებლების მიხედვით. მეცხოველეობის პროდუქციის ეკონომიკური ეფექტიანობის შესაფასებლად გამოიყენება შემდეგი ღირებულებითი მაჩვენებლები: მთლიანი პროდუქციის ღირებულება, მთლიანი შემოსავლის ჯამი და მოგება დარგში მომუშავე ერთ მუშაკზე, დახარჯულ ერთ კაცსაათზე, 100 ლარ ძირითად საწარმოო ფონდებზე :

- 1 ლარ პროდუქტზე გაანგარიშებით საწარმოო დანახარჯების ჯამი;
- მეცხოველეობის წარმოებული და რეალიზებული პროდუქციის რენტაბელობის დონე;
- მოგების ნორმა შედარებით ეფექტიანი დარგების გამოვლენის მიზნით. მეცხოველეობის ცალკეული დარგების შედარებითი ეკონომიკური შეფასება ხორციელდება ნატურალური და ღირებულებითი მაჩვენებლებით:
- სასოფლო-სამეურნეო ცხოველთა პროდუქტიულობით;
- მთლიანი პროდუქციის გამოსავალი ნატურალურ და ღირებულებითი მაჩვენებელში გაანგარიშებული ;
- ერთ მომუშავეზე, ერთ კაცსაათზე, აგრეთვე 1 სულ პირუტყვზე; - საწარმოო დანახარჯების ჯამი 1 სულ პირუტყვზე, 1 ც.

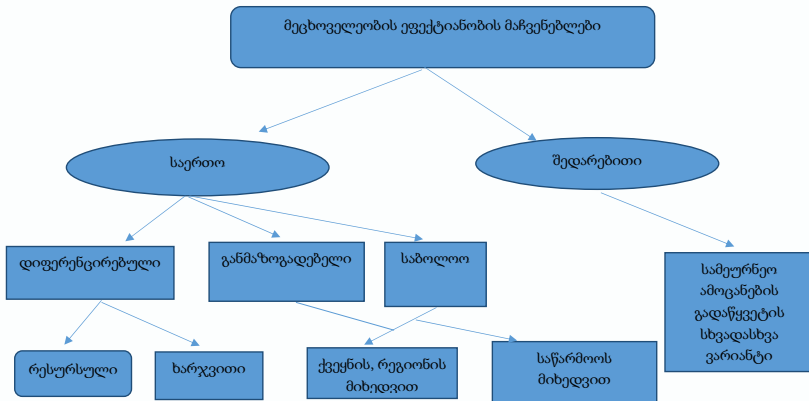
პროდუქტზე და ერთ ლარ პროდუქტზე.

- 1 ც. პროდუქტის სარეალიზაციო ფასი; - მოგების ჯამი 1 სულ პირუტყვზე და 1 ც. პროდუქტზე გაანგარიშებით.

მაჩვენებელთა სისტემა, რომელიც ნათლად აჩვენებს არსებულ მდგომარეობას მეცხოველეობის პროდუქციის მიმართ მოტანილია ცხრ. 1-ში

ცხრილი 1

მეცხოველეობის ეკონომიკური ეფექტიანობის მაჩვენებელთა სისტემა

პროდუქციის წარმოების ეკონომიკური ეფექტიანობის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მაჩვენებელია მთლიანი პროდუქციის შეფარდება ცოცხალი შრომის დანახარჯებთან. მთლიანი პროდუქცია ეს არის ძირითადი საწარმოო საქმიანობის შედეგი. მისი მოცულობის გაზომვა გვიჩვენებს თუ როგორ წყდება მთავარი ამოცანა-სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის წარმოების გადიდება. თვალი, რომ ვადევნოთ მეცხოველეობის ცვლილებებსა და ეფექტიანობას დიდი ხნის განმავლობაში ან შევადაროთ სხვადასხვა საწარმოთა მუშაობა იმის და მიხედვით, რომ მათ ექნებათ მთლიან პროდუქტზე დანახარჯების სხვადასხვა დონე, მიზანშეწონილია წარმოებული მთლიანი პრო-

დუქცია შეფასდეს შესადარისი ფასებით.

ცალკეული დარგების მიხედვით მთლიანი პროდუქცია შეიძლება იყოს ნატურალური ფორმითაც. ნატურალური მაჩვენებელი საშუალებას იძლევა წარმოდგენა გვექონდეს მოსახლეობის ერთ სულზე ამა თუ იმ სახის პროდუქციის წარმოების სიდიდეზე. ერთ სულ მოსახლეზე წარმოებული პროდუქციის სიდიდე საშუალებას იძლევა შეფასდეს ეფექტიანობის დონე. რაც უფრო მეტია მთლიანი პროდუქციის წარმოება დაბალი დანახარჯებით, მით უფრო ეფექტიანია წარმოება. მთლიანი პროდუქცია სოფლის მეურნეობის დარგის განზოგადებული მაჩვენებელია, ხოლო კონკრეტულ საწარმოებში-წარმოების სიდიდის. მისი გამოყენების მიხედვით იყოფიან: სოფლის მეურნეობაში უშუალოდ მომხმარებელი, სოფლის მოსახლეობის და სოფლის მეურნეობის დარგის გარეთ რეალიზებული (სასაქონლო პროდუქცია).

სასაქონლო პროდუქცია მთლიანი პროდუქციის დაახლოებით 2/3-ია, რაც უფრო მეტია შესაბამისი ასორტიმენტისა და ხარისხის საერთო მოხმარებისათვის პროდუქცია მით უფრო ეფექტიანია მისი წარმოება. მთლიანი პროდუქცია, როგორც საერთო მაჩვენებელი არის სხვათა განსაზღვრის საფუძველი-მთლიანი და წმინდა შემოსავლის, შრომის ნაყოფიერებისა და ა. შ. მეცხოველეობის ეფექტიანობის დიფერენცირებულ მაჩვენებლებს მიაკუთვნებენ წმინდა პროდუქციის (მთლიანი შემოსავლის) თანაფარდობას მის წარმოებაზე გაწეულ დანახარჯებთან. მთლიანი შემოსავალი დამოკიდებულია წარმოებული პროდუქციის მოცულობაზე, მის ფასზე და მატერიალური დანახარჯების სიდიდეზე. სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ეფექტიანობის სრულად შეფასებისათვის გაანგარიშებული უნდა იქნეს წმინდა პროდუქციის (მთლიანი შემოსავალი) მოცულობა ერთ მომუშავეზე ან მეურნეობაში დახარჯულ ცოცხალ შრომაზე. ეს მაჩვენებელი წარმოდგენას გვაძლევს პირველ რიგში შრომითი მატერიალური და მიწის რესურსების გამოყენების ეფექტიანობაზე, მეორე-პროდუქციის მოცულობაზე, რომელიც მიდის მოხმარებაზე ან წარმოების შემდგომ გაფართოებისაკენ.

წმინდა შემოსავალი (ნამეტი პროდუქციის ღირებულების ფულადი გამოხატულება) არის სხვაობა მთლიან პროდუქციასა და მის წარმოებაზე დანახარჯებს შორის. მისი სიდიდეს ადგენენ მთლიანი შემოსავლიდან სამუშაო ძალის კვლავწარმოებასთან დაკავშირებულ დანახარჯების გამოკლებით. წმინდა შემოსავალი არის წარმოების შემდგომი გაფართოებისა და მოხმარების საზოგადოებრივი ფონდების ზრდის წყარო. მისი სიდიდე გვიჩვენებს თუ რამდენად შემოსავლიანია (რენტაბელურია) წარმოება. მეურნეობაში შემოსავლის გადიდება მიიღწევა მთლიანი პროდუქციის გადიდებით, მისი ხარისხის ამაღლებით და მისი თვითღირებულების შემცირებით. წმინდა შემოსავალი და მოგება-ორივე ეკონომიკური კატეგორიაა, რომლებიც გამოხატავენ ნამეტი პროდუქციის ღირებულებას, მაგრამ თუ მიღებული წმინდა შემოსავალი ხასიათდება მთელი ნამეტი პროდუქტით, მოგება მხოლოდ მის იმ ნაწილს წარმოადგენს, რომელსაც ღებულობენ რეალიზებული სასაქონლო პროდუქტიდან. მოგებას ანგარიშობენ რეალიზებული მთლიანი სასაქონლო პროდუქციის ღირებულებიდან სრული დანახარჯების გამოკლებით. საწარმოო, რომელიც იღებს მოგებას არის რენტაბელური. რენტაბელობა-მნიშვნელოვანი ეკონომიკური კატეგორიაა, რომელიც სამეურნეო ანგარიშზე მომუშავე საწარმოებისთვის არის დამახასიათებელი. მასში გამოხატულია არა მარტო ცოცხალი, არამედ წარსული, განივებული შრომა, რეალიზებული პროდუქციის ხარისხი, წარმოების ორგანიზაციის მართვის დონე. მეცხოველეობის დარგის ეკონომიკური ეფექტიანობის ერთ-ერთ ძირითად მაჩვენებელს წარმოადგენს პროდუქციის თვითღირებულება. მისი ცვლილება შემცირება ან გაზრდა გვიჩვენებს წარმოებული ერთეული პროდუქციის გაიაფებას ან გაძვირებას, რაც მოქმედებს წმინდა შემოსავალზე. თვითღირებულებად შეიძლება ჩაითვალოს ყველა დანახარჯი პროდუქტზე. ეს დანახარჯები გამოიხატება ერთ განზომილებაში-ფულად ფორმაში. დარგის ეფექტიანობის ამაღლების ერთ-ერთი პირობაა თვითღირებულების შემცირება. მისი შემცირებისათვის აუცილებელია ვიცოდეთ მისი შემადგენელი ნაწილები.

სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ეფექტიანობის მაჩვენებლებს შორის ასევე დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ფონდუკუგებას. პროდუქციის წარმოებისას მონაწილეობს ტექნიკა, შენობები, ნაგებობები, ყველა მათგანი ძვირადღირებულია, მაგრამ პროდუქციის თვითღირებულებაზე აისახება ძირითადი ფონდების რაოდენობა და მათი გამოყენების ეფექტიანობა. ფონდუკუგება-მთლიანი პროდუქციის გამოსავალი 1 ლარ ძირითად საწარმოო ფონდებზე. რაც უფრო ნაკლები ფონდი გამოიყენება პროდუქციის წარმოებისას ან მეტ პროდუქციას იღებს მეურნეობა იმავე ფონდებით, მით მეტია ფონდუკუგება. მისი უკუმარევენებელია ფონდტევადობა. ფონდტევადობა-ძირითადი საწარმოო ფონდების რაოდენობა 1 ლარ წარმოებულ პროდუქტზე. მაღალი ფონდუკუგების დროს ნაკლები კაპიტალდაბანდებები და სხვა რესურსებია საჭირო. ფონდუკუგების ამაღლებისას მნიშვნელოვანია კაპიტალდაბანდებებისა და ძირითადი ფონდების დაგეგმვის სრულყოფა, კომპლექსურობის უზრუნველყოფა და სხვა. მეცხოველეობის პროდუქციის თვითღირებულების შემცირების ერთ-ერთი გზაა მექანიზაციის დონის ამაღლება, რომელიც შესაბამისად გამოიწვევს შრომის ნაყოფიერების ამაღლებას. შრომატევადობის შემცირება ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მაჩვენებელია მეცხოველეობის პროდუქციის ეკონომიკური ეფექტიანობის ამაღლებისა. მეცხოველეობის დარგების და პირველ რიგში მერძეული მეურნეობის ინტენსიფიკაციის დონის ამაღლებისათვის დიდი მნიშვნელობა ენიჭება მტკიცე საკვები ბაზის არსებობას. უნდა აღინიშნოს, რომ ასევე მნიშვნელოვანია საკვებ რაციონში შემავალი საკვების სტრუქტურული შემადგენლობა. მერძეული და მეხორცეული ჯიშის პირუტყვის საკვები მეტად განსხვავებულია. საბოლოოდ უნდა აღინიშნოს, რომ მეცხოველეობაში ისევე, როგორც სხვა დარგებში შრომის ნაყოფიერება, პროდუქციის ხარისხი, მისი მასალატევადობა და ფონდუკუგება გამოდინ, როგორც წარმოების ეფექტიანობის მნიშვნელოვანი მაჩვენებლები. მკაცრი კონკურენციის დროს მეცხოველეობის შეფასებისას დიდი მნიშვნელობა ენიჭება კონკურენტუნარიანობას, რომელიც განისაზღვრება რიგი მაჩვე-

ნებლებით, რომელთა შორის განსაკუთრებული ადგილი უკავია პროდუქციის ხარისხის გაუმჯობესებას, მაგრამ ცალკეულ ეტაპებზე და გარკვეულ კონკრეტულ სიტუაციებში ეფექტიანობის ამა თუ იმ მაჩვენებელთა დინამიკა და მისი საერთო მიმართულება შეიძლება იყოს სხვადასხვა.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ა. ურდულაშვილი -საქართველოს მეცხოველეობა; XIX-XX საუკუნეები. თბ. 2004 წ;
2. პ. კოლუაშვილი, გ. ზიბზიბაძე-სოფლის მეურნეობის ეკონომიკა. თბ 2010 წ.;
3. პ. კოლუაშვილი, გ. ზიბზიბაძე-აგრარული საწარმოს ეკონომიკა . თბ. 2010 წ.;
4. Н .Я. Коваленко-экономика сельского хозяйства . учебник .М 2004 г.;
5. И . А. Минаков-экономика сельского хозяйства . учебник. М 2015 г.;

REFERENCES

1. a. Urdulashvili - Georgian cattle; XIX-XX centuries Tb. 2004;
2. P. Koguashvili G. Zibzibadze - Agricultural Economics. Tb 2010;
3. P. Koguashvili G. Zibzibadze - Economics of an agricultural enterprise. Tb. 2010;
4. N. Kovalenko-khutor village hockey. textbook .M 2004;
5. a. A. Minakov-rural Economics. textbook. M 2015;

METHODS OF CALCULATING THE ECONOMIC RATE OF LIVESTOCK

Giorgi Natroshvili - Doctor of Economic Sciences

Manana Tsintsadze - Doctor of Agricultural
Sciences, Professor of GTU

Natia Natroshvili - Doctor of Veterinary
Science - Professor of GTU

Irakli Tusiashvili - Eastern European
University, Senior Manager, Department
of Scientific Research and Strategic Development

RESUME

In the livestock sector, and in other sectors of labor productivity, productivity, livelihoods, and the ability to finance livelihoods, indicators of productivity effects play a crucial roles. In terms of competitiveness, the ratings vary significantly as competitiveness, performance determinants, specific accentuations of productivity growth, but dynamics or inefficiencies in the output.

Key words: Efficiency, profit, gross income, quality.